

Vraag de geit hoe zij wil leven

aangeboden aan de Groene Amsterdammer (niet geplaatst)

Ziet u ook zoveel stukken over de onvermijdelijke ‘kanteling’ die steeds dichterbij komt? Woningnood, klimaatadaptatie, ruimtelijke ordening (Jacqueline Cramer)ⁱ, stikstof, landbouw (Cees Veerman)ⁱⁱ (Martha Bakkerⁱⁱⁱ en Wim de Vries), de lijst met onderwerpen waarover moeilijke beslissingen genomen moeten worden groeit en groeit. Voor- en tegenstanders van oplossingen scherpen de messen en verdedigen in de media hun standpunten. Met het installeren van de nieuwe Tweede Kamer en de kabinetsformatie wordt daar nog een schepje bovenop gedaan, want nu is hét moment om die kanteling te bewerkstellingen en/of de gewenste kant op te duwen. Maar over dieren heeft men het niet.

Beslissingen over de veehouderij zijn altijd beslissingen over dieren. Dat lijkt vaak niet zo, want opiniestukken en rapporten die de veehouderij raken gaan over emissiebeperking ten behoeve van klimaatafspraken, over de natuur en woningbouw, over het levensvatbaar blijven van het boerenbedrijf of over ‘de strijd’ om de schaarse ruimte. Als voorbeeld, PBL Planbureau voor de Leefomgeving^{iv} noemt: ‘verplaatsen van intensieve veehouderijbedrijven naar meer (agro)industriële locaties’. Martha Bakker heeft het zelfde plan. Worden dieren en hun belangen helemaal niet genoemd? Toch wel, de Kringloopnota’s^v van het ministerie van LNV stippen dierenwelzijn aan en willen de koe in de wei. Dieren verschijnen in de marge, terwijl zij de hoofdrol vertolken in de veehouderij. Er zijn ook ándere geluiden: Het Deltaplan Veehouderij^{vi} van de Dierenbescherming stelt het dier centraal in plannen voor de komende 30 jaar. Maar dat is een uitzondering en ondertussen wordt de veehouderij alsmaar intensiever, grootschaliger, meer geautomatiseerd en gedigitaliseerd. Investerings worden gedaan voor 20 tot 30 jaar. Ethische vragen over het gebruik van dieren moeten nu gesteld en beantwoord worden en politieke besluiten over de toekomstige veehouderij zouden daar op aan moeten sluiten.

Onder welke voorwaarden zouden we überhaupt dieren mogen houden voor productie? James Yeates^{vii} noemt in 2017 een ‘**Life Worth Living**’, elk dier zou een Leven Waard Geleefd te worden moeten krijgen. Daar bovenop zal ‘a **Good Life**’ certificering met extra criteria een ‘Goed Leven’ voor dieren kunnen waarborgen. Helaas bestaat er nog een derde soort dierenleven: een ‘Life Not Worth Living’, voor eendagshaantjes, te lichte biggetjes of kalfjes en geitenbokjes etc. is het Leven Niet Waard Geleefd te worden. Zij zijn de overtollige of restdieren van de intensieve veehouderij. Verder in dit artikel komen we daar voor de geiten op terug.

En dat is onacceptabel, want de maatschappelijke opvatting dat landbouwdieren een moreel recht op leven hebben wordt breed onderschreven door 83 % van de deelnemers aan de RDA enquête de Staat van het dier^{viii} in 2019. De morele waarde door de maatschappij aan dieren toegekend neemt toe. De petitie: End the cage age^{ix}, die door bijna 1.4 miljoen Europeanen getekend werd, is een goed voorbeeld van het brede protest in Europa tegen de huidige intensieve veehouderij.

Dat het leven van alle ‘gebruiksdieren’ tenminste een Leven Waard Geleefd te worden moet zijn én dat de veehouderij zich ontwikkelt in de richting van een ‘Goed leven’ voor dieren is de enige te verantwoorden weg zolang er gebruiksdieren gehouden worden. De criteria ervoor vaststellen zal een onderhandelingstraject vereisen

Worden de belangen van dieren in zulke onderhandelingen voldoende behartigd, of zijn daar dierenrechten voor nodig? Politiek filosofen stellen vast dat dierenbelangen niet meetellen in beleid en vinden het daarom tijd voor rechten voor dieren. Bijvoorbeeld filosoof Charlotte Blattner^x. Zij wil

dieren arbeidsrechten geven in het kader van rechtvaardigheid tussen de verschillende soorten, inclusief de mens, interspecies rechtvaardigheid. Melkkoeien en -geiten noemt zij 'arbeiders' die werk voor de boer verrichten door melk te geven. Dierenrechten opnemen in de grondwet of anderszins hen een officiële rechtspositie toedelen in de democratische rechtstaat, zoals filosoof Eva Meijer^{xi} en rechtsfilosoof Janneke Vink^{xii} beschrijven, zijn ideeën die steeds meer navolging krijgen.

Het is niet langer houdbaar maatschappelijke, filosofische en dierwetenschappelijke opvattingen te negeren en dieren een beter leven te onthouden. Het is voor dieren onmogelijk om in het tumultueuze politieke discours gehoord te worden. Daarvoor hebben zij een politieke stem nodig! Het wordt tijd dat we naar dieren gaan luisteren. Dieren moeten betrokken worden bij beslissingen. Beleid over dieren maken mét dieren.

Wat willen de dieren? Kunnen we er met ze over praten? Om te kunnen praten moet je een stem hebben. Dieren zijn wezens met gevoel en bewustzijn, ze communiceren met elkaar en met de mens en geven duidelijk aan wat ze belangrijk vinden. Als ze de mogelijkheid krijgen kunnen ze hun wensen zichtbaar maken en realiseren, ze zijn 'subjects of agency'^{xiii}. Er zijn ook meerdere voorbeelden van dieren met 'politieke agency', dieren die door hun handelen politieke besluiten afdwingen, beschrijft Eva Meijer in haar boek *De soldaat was een dolfijn* Over politieke dieren. Door goed te luisteren en te kijken naar dieren kunnen mensen dieren begrijpen en hen een stem geven. Dieren blijken onvermoede capaciteiten te hebben en over een complex bewustzijn te beschikken. De verschillen tussen mens en dier zijn veel kleiner dan men vroeger dacht. Dierwetenschappers weten dit al jaren.

Het is klip en klaar dat er in Nederland te veel landbouwdieren gehouden worden. Verminderen van de veestapel is nodig en past bij de voedseltransitie voor de mens van dierlijke naar plantaardige voeding, zoals Imke de Boer stelt in de *Voedselvisie 2050*^{xiv}. Minder dieren houden is dé kans om de dieren die overblijven een beter leven te gunnen. Voorzichtig is begonnen met vrijwillige bedrijfssluitingen van varkens- en kalverbedrijven. Dat heeft nog weinig gevolgen voor landbouwtellingen én er zijn intensieve sectoren die nu nog groeien. Zoals de melkgeitenhouderij, die maar doorgroeit!

In 1998 werden 132117 geiten gehouden, in 2020 zijn het er 476 000 en in het laatste jaar groeide het aantal dieren met 4%^{xv}. Het aantal biologisch gehouden melkgeiten nam juist af met 1,4%. Deze sector heeft een goede toekomst, schrijft de RABO^{xvi} bank en noemt als uitdagingen voor de komende tijd optimalisatie van de melkproductie, verdere automatisering en emissiebeperking. De sector maakt plannen om emissie te beperken door de stallen af te sluiten en te voorzien van luchtwassers, zoals bij varkensstallen al gebeurt. Kwaliteitssysteem Kwaliteit zal de gezondheid van geiten bevorderen en sterfte van geitenbokjes terugdringen, zo beloofde de sector na de ophef over de misstanden met geitenbokjes in 2017^{xvii}. Door het aantonen van gezondheidsschade van omwonenden, in 2018 door het RIVM^{xviii} (met Q koorts nog vers in het geheugen) werd de sector tijdelijk on hold gezet tot 2022. Maar de laatste jaren blijkt het aantal melkgeiten toch sterk te zijn toegenomen, zonder dat dit in het nieuws kwam. Op 11 mei besteedde het tv programma Hofnar er wél aandacht aan. En Gelderse provinciebestuurders^{xix} zitten met de handen in het haar, want willen niet meer geiten, maar worden onder druk gezet door melkgeitenhouders die uit willen breiden of (emissiebeperkte) intensieve melkgeitbedrijven willen stichten. Bestuurders hebben handvatten nodig om vergunningen te weigeren, ze wachten nu 2022, dan komt het RIVM rapport^{xx} over nieuw onderzoek naar gezondheidsrisico's voor de mens door geiten. Geitenwelzijn is geen onderwerp bij dit onderzoek!

Maar die handvatten zouden ze wél hebben als criteria voor een Leven Waard Geleefd te worden of een Goed Leven voorwaarde zouden zijn om melkgeiten te mogen houden voor productie. Die zijn nog ver weg. In de reguliere intensieve melkgeitenhouderij staan geiten bloot aan een ernstige aantasting

van hun integriteit door onthoornig met langdurig napijn. Geitenbokjes zijn restdieren die in 2020 nog steeds matig verzorgd worden, filmde Eyes on Animals.^{xxi} Velen sterven in de eerste weken na de geboorte op de boerderij, anderen worden na 1 week al gedood/geslacht schrijft De Groene Amsterdammer^{xxii} in 2020, ondanks de eis dat ze 3 weken op de boerderij aangehouden moeten worden. Er wordt geen rekening gehouden met hun intrinsieke waarde! Na de geboorte worden lammeren meteen gescheiden van de geit en in de stal of in plastic bakken gehouden (bokjes). Melkgeiten leven in grote aantallen in de stal, er zijn géén wettelijke normen voor benodigde leefruimte. Ze eten brokjes en kuilvoer en komen nooit buiten. De gemiddelde levensduur van een melkgeit is 3 jaar en 9 maanden. Dan wordt ze afgevoerd voor de slacht. Gezondheidsproblemen zijn uierontsteking, gewrichtsklachten en longproblemen. Een toename van longproblemen wordt verwacht na afsluiten van de stallen en bij het gaan gebruiken van luchtwassers. Het risico op dierziekten en zoönoses wordt groter door teveel dieren dicht op elkaar te houden in afgesloten stallen. Door bedrijven op agroparken te willen concentreren worden die risico's nogmaals vergroot.

Maar hoe zou het zijn als we de dieren niet meer aanpassen aan het systeem maar de geiten als uitgangspunt nemen voor dat systeem? En daarbij luisteren naar de wensen van geiten? Om een Leven Waard Geleefd¹ te worden zouden dat bijvoorbeeld kunnen zijn: geiten zullen hun horens houden, lammeren worden niet weggehaald bij de geit na de geboorte. Zowel geitenlammetjes als -bokjes worden gezoogd door de geit tot hun natuurlijke speenleeftijd. Elke geit heeft een (wettelijk) bepaalde ruime leefruimte en mogelijkheid tot weidegang. Bokjes blijven op de boerderij tot ze na een aantal maanden geslacht worden.

En voor een Goed Leven bijvoorbeeld: Jonge geiten kunnen spelen, klimmen en springen in de stal en in de grote wei. Er is veel klim- en speelmateriaal. Bokjes groeien op tot stoere bokken. Alle geiten gaan graag naar buiten, eten blaadjes van allerlei struiken, kruiden, planten en gras. Ze leven in een groep van bekende geiten. Zelf kiezen ze of ze binnen of buiten verblijven (geiten haten regen). Na een flink aantal productieve jaren gaan melkgeiten met pensioen en genieten daar enkele jaren van. Geiten kunnen tenminste 15 jaar oud worden.

Denkt u ook niet dat het animo om nog melkgeiten te houden of een nieuw bedrijf te beginnen sterk af zal nemen? De veehouder kan veel minder dieren houden, heeft veel grond nodig en moet dieren aanhouden die geen of weinig rendement opleveren (bokjes). In verband met gezondheidsrisico's voor de mens zal er een grote afstand tot woonkernen aangehouden moeten worden en tot andere geitenbedrijven.

Een utopisch beeld? Ik denk van niet, maar geiten hebben wel een politieke stem nodig om mee te kunnen gaan beslissen over hun leven, want hun belangen worden nu onvoldoende behartigd én delven steeds het onderspit tegen economische belangen. Kan een ombudsMENSvoorDIEREN hen een politieke stem geven?

Een ombudsMENSvoorDIEREN, benoemd door de Tweede Kamer en functionerend naast de Nationale ombudsman, zoals de ombudsman voor Kinderen, zal de rechtspositie van dieren versterken. Nu kunt u denken dat de Partij voor de Dieren en de Dierenbescherming toch al voor dieren opkomen? Wat voegt zo'n ombudsMENS dan toe? Hij geeft dieren een officiële

¹ We richten ons met name op de reguliere intensieve geitenhouderij, ruim 80 % van alle geitenbedrijven. Biologisch gehouden geiten hebben minder slechte leefomstandigheden, maar bestaat het bokjesprobleem ook. Alleen op biologisch-dynamische geitenbedrijven worden geiten niet onthoorned..

positie in de democratische rechtstaat. Dan wordt er beter naar ze geluisterd en zullen hun belangen zwaarder wegen.

En dat is des te meer nodig omdat de invoering van de Wet dieren geen betere rechtspositie opleverde voor dieren. De wettelijke bescherming van gehouden dieren staat sinds 2013 in de Wet dieren. De Evaluatie Wet dieren, Eindrapport^{xxiii} 18 november 2020, stipt meerdere tekortkomingen van de Wet dieren aan. De erkenning van de intrinsieke waarde in de Wet was bedoeld om de rechtspositie van het dier te versterken. Maar dit komt niet van de grond, want de erkenning heeft ‘geen zelfstandig meewegen normatief gevolg’ staat in dit rapport. Ook de open normen uit de Wet wordt daar als probleem genoemd om het welzijn van dieren te verbeteren. De wet was bovendien niet bedoeld om dieren verdergaand te beschermen dan de oude wet uit 1993. Nieuwe wetenschappelijke kennis en maatschappelijke ontwikkelingen zijn er niet in verwerkt, waardoor de wet bij invoering al verouderd was.

Een politieke stem van dieren is nodig om de afweging van belangen tussen mensen en andere dieren die de Wet dieren vereist interspecies rechtvaardig uit te voeren. Een ombudsmens voor **dieren** zal opkomen voor dieren als de overheid daarin te kort schiet. Hij kan ook zelf onderwerpen agenderen, zoals de restdieren, de geitenbokjes. Dat er dierhouderij-sectoren bestaan waarin dieren gehouden worden met Levens Niet Waard Geleefd te worden

mei 2021

www.caringvets.nl

Caring Vets is het initiatief gestart een ombudsmens voor **dieren** in te stellen

ⁱ Jacqueline Cramer et al, Open brief Volkskrant 20 april 2021; <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-maak-een-einde-aan-de-versnippering-van-ruimte-en-kies-voor-een-gebiedsgerichte-aanpak~ba55d474/>

ⁱⁱ Jan Willem Erisman en Cees Veerman; <https://www.trouw.nl/opinie/zoveel-spelers-in-het-landschap-daarvoor-is-een-commissaris-nodig~b9c7c7b3/>

“Willen we perspectief bieden aan boeren, burgers, natuur en economie – en dat alles binnen een gezonde leefomgeving – dan is regie nodig”.

ⁱⁱⁱ <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/wetenschappers-komen-met-miljardenplan-verdeel-grond-tussen-intensieve-landbouw-en-natuurvriendelijke-boeren~b03ebb18/>

^{iv} PBL Planbureau voor de leefomgeving; Rapport Grote opgaven in een beperkte ruimte; 08-04-2021; https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-grote-opgaven-in-een-beperkte-ruimte-4318_1.pdf

Pagina 99:

“Een robuust toekomstperspectief voor de agrosector en agrarische ondernemers vergt betrokkenheid van de gehele keten (zie ook Bakker et al. 2021; CRa 2020b; PBL 2018b). Daarnaast kan worden gedacht aan het verplaatsen van intensieve veehouderijbedrijven naar meer (agro)industriële locaties, waarbij mogelijk ook een ruimtelijke clustering met andere niet-grondgebonden landbouw (glastuinbouw) kan leiden tot synergie en circulariteit wanneer betrokken ondernemers elkaars reststromen (warmte, meststoffen, organisch afval, CO2) gebruiken. Dat vereist een zorgvuldig en ook ruimtelijk georiënteerd landbouwbeleid, waarbij rekening wordt gehouden met de (regionale) diversiteit in bedrijfstypen (grondgebonden of niet, intensief of niet), lokale of regionale kringlopen en bedrijfsmethoden (van hoogtechnologisch en hoogproductief tot biologisch en natuurinclusief)”.

Pagina 100: (CV: *extensivering en robuuste rassen wordt wel genoemd*)

....Dit uitgangspunt betekent in de praktijk meer ruimte in het landelijk gebied voor water en natuur, en in sommige regio's minder ruimte voor (intensieve) landbouw. In deze gebieden wordt de landbouw na de eerdergenoemde transitie extensiever. Dit kan door nieuwe opbrengsten (hogere prijzen voor biologische producten; verbeterde bodem met zekerder gewasopbrengst) en kostenbesparingen (biologische plaagbestrijding, robuuste rassen,...)

^v <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/documenten/beleidsnota-s/2018/09/08/visie-landbouw-natuur-en-voedsel-waardevol-en-verbonden>

^{vi} Dierenbescherming; www.deltaplanveehouderij.nl

^{vii} James W Yeates, 2017; How Good? Ethical criteria for a 'Good Life'

https://www.researchgate.net/publication/314091244_How_Good_Ethical_Criteria_for_a_'Good_Life'_for_Farm_Animals

In 2009 introduceerde de Farm Animal Welfare Committee (FAWC) in Engeland de terminologie 'Life Not Worth Living (LNWL)'; 'Life 'Worth Living (LWL)' en een 'Good life (GL)'. Yeates onderzoekt ethische criteria waaraan LWL en met name ook GL zou moeten voldoen en de problemen die daar bij opdoemen m.b.t. de definiëring en de verschillende wensen van producenten en consumenten. Yeates stelt een GL – label voor dat: eenvoudig moet zijn; dat de garantie geeft dat alle dieren tenminste een LWL hebben; dat outcome based maatregelen voor natuurlijkheid op aanwijzing van dierenwelzijn experts implementeert; en dat additionele criteria beschrijft voor het invullen van de vrijheid voor het dier; géén lichamelijke ingrepen en voor een humane dood

^{viii} <https://www.rda.nl/publicaties/publicaties/2019/10/04/de-staat-van-het-dier>

RDA; De Staat van het Dier' Beschouwingen en opinies over de verschuivende relatie tussen mens en dier in Nederland.

De positie van het dier in onze maatschappij verandert. De opstelling van de mens als heerser over dieren maakt geleidelijk plaats voor een houding die gekenmerkt wordt door betrokkenheid bij dieren en acceptatie van hun eigenheid. Inbreuken op dierenwelzijn worden steeds minder geaccepteerd. We bewegen naar een nieuw verbond tussen mensen en dieren.

^{ix} End the cage age <https://www.europarl.europa.eu/committees/nl/end-the-cage-age-european-citizens-initi/product-details/20210325ECI00041>

^x Charlotte E. Blattner, Kendra Coulter, and Will Kymlicka (eds), 2019.

Oxford, Oxford University Press. Animal Labour. A New Frontier of Interspecies Justice https://www.researchgate.net/publication/341287676_Animal_Labour_A_New_Frontier_of_Interspecies_Justice_Charlotte_E_Blattner_Kendra_Coulter_and_Will_Kymlicka_eds_2019_Oxford_Oxford_University_Press_256pp_65_hb

^{xi} Eva Meijer; Thesis' Political Animal Voices.

<https://dare.uva.nl/search?identificatie=7c9cfda4-560d-4d67-94ea-7bdda29554c9>

^{xii} Janneke Vink; Thesis, The Open Society and Its Animals, 2019

<https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-output/law/the-open-society-and-its-animals>

'Zou het feit dat veel niet-menselijke dieren individuen met belangen zijn gereflecteerd moeten worden in de fundamentele structuren van de democratische rechtsstaat..'

In haar thesis bepleit zij 'consideratie recht' dat sommige dieren hebben, het recht om hun belangen door de overheid in overweging genomen te worden.

^{xiii} Charlotte E. Blattner, Kendra Coulter, and Will Kymlicka (eds), 2019, *ibid*

Zij citeren Palmer & Sandoe, 2018 : 'incorporating animal agency is the key challenge facing animal welfare science. See animals as subjects who can shape elements of their lives, share their views and make certain choices'..Ideas of consciousness, sociability, agency & communication (with each other and with human)... draw on an ethics of responsiveness, attuned to animals'voices...However there are no existing political mechanisms to solicit their preferences about how they are governed.

Blattner et al zien daarom als nodige ontwikkeling 'the political turn in animal studies'. Attending fundamental political questions about the representation and participation of animals in our collective decisionmaking....we need Interspecies politics'.

^{xiv} Imke de Boer et al.Het Nederlandse voedselsysteem in 2050- gezond en circulair

<https://www.wur.nl/nl/nieuws/Het-Nederlandse-voedselsysteem-in-2050-gezond-en-circulair.htm>

^{xv} <https://www.vakbladgeitenhouderij.nl/artikel/20201217/476-000-geiten-in-nederland/>

^{xvi} <https://www.rabobank.nl/kennis/s011087503-sterke-positie-en-goede-vooruitzichten-voor-melkgeitenhouderij>

Focus komende tijd op verbeteringen en innovatie Ondanks de geitenstop (*tot 2022*) zit de sector niet stil. Veel bedrijven focussen zich op optimalisatie binnen het bedrijf, bijvoorbeeld door het verbeteren van de melkproductie per dier. Ook is innovatie op het gebied van automatisering noodzakelijk voor bedrijven om zich verder te ontwikkelen, aangezien het werk in de melkgeitenhouderij erg arbeidsintensief is. Tot slot is er behoefte aan innovatieve systemen die helpen om emissies te verlagen, zodat de sector ook de komende jaren verantwoord kan groeien.

^{xvii} https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/kamer_in_het_kort/bokkenmesterij-moet-beter

^{xviii} RIVM 2018.

<https://www.rivm.nl/nieuws/relatie-nabijheid-geitenhouderij-en-verhoogde-kans-op-longontsteking-bevestigd>

^{xix} <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/47/opnieuw-stijging-van-het-aantal-melkgeiten-in-nederland/geitenhouderijstop>

^{xx} RIVM. Mensen die in de buurt wonen van geitenhouderijen hebben vaker een longontsteking. Waardoor komt dat? Door de onderstaande vragen te beantwoorden, willen we hier meer duidelijkheid over krijgen.

<https://www.rivm.nl/veehouderij-en-gezondheid/vervolgonderzoeken-vgo>

^{xxi} Eyes on animals, november 2020

<https://www.eyesonanimals.com/nl/onderzoek-eyes-on-animals-situatie-bokjes-in-nl-nog-steeds-schrijnend/>

^{xxii} De Groene Amsterdammer, 22 mei 2020. Investico.

<https://www.groene.nl/artikel/pasgeboren-geitenbokjes-worden-doorgedraaid>

^{xxiii} <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/11/18/eindrapport-evaluatie-wet-dieren>